

СИСТЕМНІ ВІДНОШЕННЯ В ГРУПАХ АНГЛІЙСЬКИХ ПРИКМЕТНИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ РОЗСУДЛИВОСТІ ЛЮДИНИ

УДК 81.111'373

Ірина КОЗКА, Ірина КУЗНЕЦОВА (Харків, Україна)

У статті визначаються системні відношення в групах лексико-семантичного поля на позначення розсудливості людини. Установлюються відношення усередині поля. Виявляється характер опозиційних груп поля. Дослідження виконано на матеріалі сучасної англійської художньої літератури.

Ключові слова: розсудливість, лексико-семантичне поле, синонім, денотативно-сигніфікативний, конотативний та соціолінгвістичний макрокомпоненти значення, ядро та периферія поля, сема.

The systematic relations of the field of the English adjectives of sensible qualities of a person are defined in the article. The researcher determines relations inside the field. The asymmetric character of oppositional groups of adjectives is revealed. The research has been made on the basis of current English fiction.

Keywords: sensibility, lexical and semantic field, synonym, denotative and significant, connotative and sociolinguistic macrocomponents of the meaning, nucleus and periphery of a field, seme.

Прикметники на позначення розсудливості людини належать до шару лексики, який відзначається високою частотністю. Поняття розсудливості відіграє в житті людини суттєву роль, а зміни в складі та семантиці лексичних одиниць, які розкривають це поняття в мові, в процесі її розвитку викликають безумовний інтерес. **Актуальність теми** роботи пояснюється тим, що, по-перше, розсудливість – це важлива ознака для людини, складова концепту РОЗУМ, що є частиною мовно-концептуальної картини світу, а дослідження семантики прикметників – мовних репрезентантів цього концепту – допоможе створити більш глибокі уявлення про цей феномен. По-друге, актуальність теми дослідження зумовлена потребою виявлення семантичних особливостей прикметників, що позначають розсудливість людини, для уточнення їхніх системних та мовленнєвих характеристик моделей аналізу та ролі екстралінгвістичних чинників у формуванні їхнього значення та прагматичного потенціалу. Прикметники взагалі неодноразово виступали об'єктом

лінгвістичного аналізу в роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників як лексико-граматична категорія означальних слів [3; 8; 9; 10;]. Досліджувалися також окремі лексико-семантичні групи прикметників: прикметників на позначення розміру предметів [1], прикметників, що позначають волевиявлення [2] інші. У дисертаційному дослідженні В.І. Овсянникової здійснюється аналіз семантичної структури групи прикметників на позначення розумових здібностей [5], проте він обмежується розглядом лише семи прикметників, у тому числі і тих, що позначають розсудливість, однак, суцільна вибірка зі словників [11; 12] свідчить про те, що таких прикметників в сучасній англійській мові більше. Більш того, необхідним на наш погляд, є паралельний розгляд антонімічної групи прикметників на позначення нерозсудливості, оскільки з когнітивної точки зору це одна концептуальна ознака. Отже той факт, що прикметники на позначення розсудливості людини не були об'єктом спеціальних лінгвістичних досліджень, та потреба визначення особливостей їхньої семантики як «доступу» до відповідної концептуальної ознаки, тобто складника концепту РОЗУМ, зумовили **мету** нашого дослідження – виявити семантичну структуру поля прикметників на позначення розсудливості людини та визначити системні відношення усередині цього поля. **Об'єктом** дослідження є прикметники на позначення розсудливості людини в сучасній англійській мові. **Предметом** дослідження є семантичні особливості англійських прикметників, що позначають розсудливість людини, як конститuentів лексико-семантичного поля.

Аналіз семантичної структури поля досліджуваних прикметників ґрунтується на теорії компонентної будови лексичного значення, згідно якої його складають макрокомпоненти, які об'єднують блоки сем: денотативно-сигніфікативний (Д-С), конотативний (К), граматичний та соціолінгвістичний (С-Л) (семи про стиль вживання) [6]. Оскільки прикметники на позначення розуму людини розглядаються як семантичне поле, саме співвідношення цих сем визначає належність того або іншого прикметника до 1) певного мікрополя; 2) до ядра, центру або периферії поля. Отже прикметники розсудливості

створюють мікрополе в рамках загального акрополя розумових здібностей людини на підставі наявності в їхньому значенні **інтегральної Д-С семи «розсудливість»** та її конкретизаторів – «наявність здорового глузду», «здатність приймати розумні рішення». Ядро мікрополя складають прикметники, Д-С значення яких повністю «збудовано» саме з цих сем. Якщо значення прикметника ускладнено іншими додатковими Д-С або К та С-Л семами, він належить до центру поля. Периферію мікрополя представлено одиницями, які фіксують більш вузький тип розсудливості та демонструють зв'язок досліджуваного поля з суміжними полями. Чим більше сем ускладнюють семантику прикметника, тим далше він віддаляється від ядра. Зазначимо, що у ролі конститuentів мікрополя розсудливості виступають окремі значення прикметників, тобто їхні лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), а не вся семантична структура полісемантичного прикметника. Досліджуване мікрополе розпадається на дві антонімічні групи: 1) Розсудливість та 2) Нерозсудливість. Цей поділ здійснюється на базі двох диференціальних сем: Д-С семи «розсудливість» (конкретизатори «наявність – відсутність розсудливості») та К семи раціональної оцінки (конкретизатори «позитивна - негативна»). Розглянемо ці мікрополя окремо.

Мікрополе **«Розсудливість»** складається з 15 ЛСВ прикметників, для яких інтегральна сема **«розсудливість та здатність приймати розумні рішення»** детермінує основне значення ЛСВ прикметників даної групи – вираження стану, коли людина здатна приймати розумні рішення, перебуваючи в душевному та інтелектуальному спокої та врівноваженості: *sensible, reasonable, responsible, wise, rational, level-headed, clear-headed, hard-headed, balanced, well-balanced, right-Minded, right-thinking, broad-minded, far-sighted, prudent*. Для всіх цих ЛСВ інтегральними є Д-С сема «розсудливість, здатність приймати розумні рішення» та К сема «позитивна раціональна оцінка». Семантичне **ядро поля** складають ЛСВ прикметників *sensible, reasonable, rational*, які зреалізують інтегральне значення поля у найбільш «чистому»

вигляді. Вони не містять додаткових Д-С сем, уточнюючих розсудливість, К (емоційних) сем та С-Л сем, тобто є стилістично нейтральними:

sensible = 1) reasonable, practical, and showing good judgment [12];

=1) having or showing good sense (5); reasonable, practical [11];

reasonable = fair and sensible [12];

= having ordinary common sense; able to reason; acting, done, in accordance with reason [11].

Ми навели дефініції з двох різних словників, щоб підтвердити, що сема «розсудливість» є інтегральною для ЛСВ прикметників даної лексико-семантичної групи, вона експлікується у дефініціях сполученнями «showing good judgment» та «having or showing good sense», «able to reason».

До ядра поля належать також прикметник *rational*:

rational = 2) rational person is able to think calmly and sensibly [12];

3) sensible [11].

Для того, щоб включити ЛСВ прикметника *rational* до семантичного ядра даної групи, нам знадобились дефініції двох словників, які фіксують інтегральні семи ядра за допомогою «think calmly and sensibly», «sensible».

Центр мікрополя розсудливості представлений ЛСВ прикметників, які крім інтегральних сем містять додаткові Д-С семи, які уточнюють природу або наслідок розсудливості.

wise = 2) someone who is wise makes good decisions, gives good advice etc, especially because they have **a lot of experience of life** [12];

responsible = 3) sensible and able to make good judgments so that you **can be trusted** [11].

Як бачимо, значення розсудливості та здатності приймати розумні рішення для ЛСВ прикметника *wise* набуває уточнюючого відтінку «завдяки багатому життєвому досвіду». ЛСВ прикметника *responsible* фіксує наслідок розсудливості – надійність, можливість покластися на розсудливу людину.

Периферія досліджуваного поля є більш складною за структурою, більш насиченою ц різномірною у смисловому відношенні, оскільки інтегральне

значення розсудливості дещо згасає ті ускладнюється іншими суміжними значеннями, які стають домінантними та визначають тип розсудливості. Ці домінанті значення представлені у ЛСВ прикметників диференціальними Д-С семами. Крім того, у значеннях цих прикметників посиленій К або С-П макрокомпоненти. На **периферії** даного мікрополя знаходяться ЛСВ прикметників *level-headed*, *clear-headed*, *hard-headed*, *balanced*, *well-balanced*, які окрім інтегральної семи характеризуються ще й Д-С семою «розумова врівноваженість». Вона означає, що ці ЛСВ характеризують не тільки розсудливу, але й спокійну, врівноважену психічно та розумово людину, яка не дозволяє своїм емоціям керувати нею:

level-headed = calm and sensible in making judgments or decisions [12];

clear-headed = able to think in a clear and sensible way [11];

hard-headed = practical and able to make difficult decisions without letting your emotions affect your judgment [12];

balanced = someone who is balanced is calm and sensible, and has good mental health; unbalanced [12];

well-balanced = 2) a well-balanced person is sensible and does not allow strong emotions to control their behaviour [12].

Balanced характеризує спокійну, розсудливу людину з добрим розумовим здоров'ям.

Слід зазначити, що наведені ЛСВ містять у своїй семантичній структурі К семи образності, вони є переважно словотвірні-похідними значеннями. Ці конотативні образні семи експліцитно представлені морфемним складом прикметників: морфема *head* метонімічно репрезентує розум, розумові здібності людини, морфеми *level*, *clear*, *hard* сигналізують про відповідний тип розумових здібностей – психічно врівноважену розсудливість. Наявність додаткових конотативних сем також віддаляє ці ЛСВ від ядерної частини поля та визначає їхню приналежність до периферії. Як бачимо, значення ЛСВ прикметників даного мікрополя підтверджують існування дуже тісного зв'язку

між емоціональним та інтелектуальним станом людини, між суміжними лексико-семантичними полями розуму (інтелекту) та емоцій людини.

На **периферії** цього мікрополя знаходяться також ЛСВ прикметників *prudent, far-sighted, broad-minded, right-minded, right-thinking*, словникові дефініції яких дозволяють виділити в значенні цих ЛСВ диференціальні Д-С семи «обережність/обачливість» (*prudent*), «далекоглядність» (*far-sighted*), «толерантність/поважне ставлення до поглядів інших» (*broad-minded*), «відповідність мислення правильним, соціально схваленим, принципам» (*right-minded, right-thinking*):

prudent = acting only after careful thought or planning [11];

= sensible and careful when making decisions, avoiding unnecessary risks [13];

far-sighted = 1) far-sighted people, ideas, or plans are wise because they show an understanding of what will happen in the future [12];

= b) (*fig*) having good judgment of future needs, etc. [11];

broad-minded = willing to respect opinions or behaviour that are very different from your own [12];

= willing to listen sympathetically to the views of others even though one cannot agree with them; having a liberal or tolerant mind [11]

right-minded = a right-minded person has opinions, principles, or standards of behaviour that you approve of; = right-thinking [12];

right-thinking = a right-thinking person has opinions, principles or standards of behaviour that you approve of; [12].

Зазначимо той факт, що у значеннях словотвірних-похідних прикметників *far-sighted, broad-minded* виявляються також К семи образності, експліковані морфемами *far* та *broad* відповідно, що свідчить про периферійність цих конститuentів поля.

Прикметники *right-minded, right-thinking* демонструють зв'язок між полями розуму (соціально значущої) оцінки, оскільки сема позитивної раціональної оцінки у їхньому значенні набуває статусу головної, ядерної, а сема розсудливості є трохи послабленою, тобто фокус значення зміщується з

якості мислення (розсудливості, здатності приймати розумні рішення) на оцінку мислення (правильність мислення, відповідність поглядів правильним принципам). Зазначене підтверджує периферійну позицію цих прикметників у структурі поля. У межах мікрополя розсудливості домінуючим типом системних відношень є синонімія. Синонімічними є прикметники: 1) *sensible, reasonable, responsible, wise, rational*; 2) *level-headed, clear-headed, hard-headed, balanced, well-balanced*; 3) *right-minded, right-thinking*; 4) *far-sighted, prudent*. Відношення між ядерною групою та центральними і периферійними групами можна розглядати як гіперо-гіпонімічні, де ядро є гіперонімом з загальним родовим значення розсудливості, а центр та периферія – гіпоніми з видовими значеннями розсудливості: мудрість, відповідальність / надійність, розумова врівноваженість, обережність / обачливість, далекоглядність, толерантність / поважне ставлення до поглядів інших, мислення згідно правильним принципам.

Мікрополе на позначення **«Нерозсудливість, нездатність приймати розумні рішення»** складається з 20 ЛСВ прикметників, які характеризують людину, яку не можна кваліфікувати як розсудливу і яка не здатна приймати розумні рішення. Ця група має достатньо складну семантичну структуру, у компонентів якої на спільне, інтегруюче значення накладаються різноманітні відтінки, тобто в їхньому значенні виявляються диференціальні Д-С, К та С-П семи. Усі прикметники досліджуваного мікрополя групуються навколо поняття «здоровий глузд, сенс», об'єднує їх те, що вони виражають стан розумових здібностей та нівельовану через цей стан поведінку, почуття, думки людини та зовнішній вияв інтелектуальних здібностей. Інтегральною Д-С семою для даної групи є «нерозсудливість, нездатність приймати розумні рішення» та її конкретизатор «відсутність здорового глузду, сенсу», а інтегральною К семою є сема негативної раціональної оцінки. Ця група включає 17 ЛСВ прикметників: *stupid, silly, unwise, unreasonable, irrational, foolish, imprudent, feeble-minded, crazy, mad, idiotic, insane, dumb, dotty, unbalanced, narrow-minded, short-sighted, irresponsible, bull-headed, pig-headed*.

До семантичного **ядра** належать ЛСВ прикметників, які максимально несуть в собі інтегруюче значення цього поля без додаткових уточнюючих Д-С сем (характеризують нерозсудливу особу), не містять емоційних К сем або С-Л сем (не належать до певного стилю мовлення): *stupid, silly, unwise, unreasonable, irrational*. Ці ЛСВ прикметників найбільш чітко позиціонують себе щодо інтегрального значення даної ЛСГ – «розсудливість, здоровий глузд, сенс». У семантичній структурі ЛСВ прикметників, які складають семантичне **ядро**, Д-С сема «відсутність здорового глузду, сенсу» – експлікується такими сполученнями, як “lack of good sense”, “not sensible”, “not based on good judgment”, “not thinking sensibly”:

stupid = 1) showing a lack of good sense or good judgment [12];

silly = 1) not sensible, or showing bad judgment [12];

unwise = not based on good judgment [12];

unreasonable = not fair or sensible [12];

irrational = not based on clear thought or reason; unreasonable [12].

Центр поля нерозсудливості утворено одиницями, значення яких містять окрім обов'язкової ядерної інтегральної семи поля принаймні одну з додаткових сем такого характеру: Д-С сему «інтенсивність нерозсудливості» (її конкретизатори «великий ступінь», «найбільший ступінь»), К емоційну сему, С-Л сему про стиль вживання (конкретизатори «неформальний стиль», «формальний стиль»). Отже на відміну від центра протилежного мікрополя розсудливості центральні конституенти мікрополя нерозсудливості уточнюють не якісний характер розумової ознаки, а кількісний параметр, що свідчить про градуальність розсудливості. Найближчий до ядра **поля** центральний конституент – ЛСВ прикметника *foolish*, який відрізняється від ядра С-Л семою «формальний стиль». Він часто характеризує особу опосередковано, через її дії та висловлювання:

foolish = (rather formal, especially written) stupid [13];

= without reason, sense or good judgement; silly [11];

= 1) a foolish action, remark etc is stupid and shows that someone is not thinking sensibly [12].

Центральний член поля *dumb* має у своєму значенні диференціальну С-Л сему «неформальний стиль». Проте він ще даліше розташований від ядра, оскільки К компонент його значення посилений за рахунок позитивних емоційних сем (він не дуже образливий та використовується у спілкуванні між друзями, щоб показати прихильність [13]) та образних сем (асоціації з мовчанням, німотою):

dumb = 3) (*informal*) stupid; dull [13].

К семи образності виявляються у значенні прикметника *feeble-minded*:

feeble-minded = 1) stupid or not sensible [12].

Більш віддалені від ядра також такі одиниці центра, як *crazy*, *mad*, *dotty*, *idiotic*, *insane*. Ця група має диференціальне значення великої інтенсивності ознаки нерозсудливості. ЛСВ прикметників цієї підгрупи характеризують людину «не в собі», яка «не дружить із головою», «несе нісенітниці», її поведінка здається оточуючим безглуздою, нісенітною, чудернацькою та дещо божевільною. Отже в семантичній структурі цих ЛСВ виділяємо такі диференціальні семи: Д-С семи «великий ступінь ознаки» (*crazy*, *mad*, *dotty*, *idiotic*) та «найбільший ступінь ознаки» (*insane*); К семи образності «безглуздя», «божевілья», «чудернацтво»; С-Л сема «неформальний стиль» (*crazy*, *mad*, *dotty*, *insane*)

crazy = 1) very strange or not sensible; = mad [12];

mad = 2) crazy or very silly [12];

dotty = 1) mad, slightly crazy [12];

= (*informal*) 1) mad; idiotic; eccentric [11];

idiotic = very stupid [11];

insane = (*informal*) extremely stupid or dangerous [13].

На **периферії** досліджуваного мікрополя знаходяться ЛСВ прикметників *imprudent*, *irresponsible*, *unbalanced*, *narrow-minded*, *short-sighted*, *bull-headed*, *pig-headed*, які представляють певний тип нерозсудливості, тобто загальне

інтегральне значення поля дещо послаблюється, домінантним стає більш вузьке, специфічне значення нерозсудливості.

У семантичній структурі ЛСВ *unbalanced* виділяється диференціальна Д-С сема «відсутність розумової рівноваги».

ЛСВ *imprudent* має диференціальну Д-С сему «необережність / необачливість» та С-Л сему «формальний стиль»:

imprudent = (formal) not sensible or wise [12].

ЛСВ прикметників *short-sighted*, *irresponsible* характеризуються диференціальною домінантною Д-С семою «недалекоглядність», тобто відсутність далекоглядності, коли людина нездатна дивитись в майбутнє та враховувати плюси та мінуси ситуації, в якій вона перебуває:

short-sighted = 2) not considering the possible effects in the future of something that seems good now (used to show disapproval) [12];

irresponsible = doing careless things without thinking or worrying about the possible bad results [12].

Значення упертості є домінантним для ЛСВ прикметників *bull-headed*, *pig-headed*:

bull-headed = determined to get what you want without really thinking enough about it [12];

pig-headed = determined to do things the way you want and refusing to change your mind, even when there are good reasons to do so [12].

На взаємозамінність ЛСВ прикметників *bull-headed* та *pig-headed* вказують майже семантично тотожні дефініції. Ці ЛСВ характеризують людину, яка налаштована діяти по-своєму та рішуча у таких намірах, що ми розглядаємо як диференціальну сему «упертість в діях». Для них також характерна ярко виражена емоційна забарвленість, тобто К макрокомпонент їхнього значення посилений за рахунок негативних емоційних сем та асоціативно-образних сем. Носіями такого відтінку значення є назви тварин, що персоніфікують (уособлюють) такі негативні людські якості, як впертість та безглуздя (дурість), коли людина навіть не хоче думати про можливі негативні

наслідки своїх дій. Аналізовані ЛСВ демонструють зв'язок поля розумових здібностей з полем волевиявлення.

Периферійним конституентом є також ЛСВ *narrow-minded* з ядерною Д-С семою «відсутність толерантності/поважного ставлення до поглядів інших»:

narrow-minded = unwilling or accept or understand new or different ideas, opinions, or customs [12];

У межах мікрополя нерозсудливості виявляються синонімічні відношення (усередині підгруп), градуальні відношення (шкала зростання інтенсивності нерозсудливості: *unwise, unreasonable irrational – stupid, silly, foolish, feeble – minded, dumb, dotty – crazy, mad, idiotic – insane*). Між ядром та периферією можна встановити гіперо-гіпонімічні відношення: родове значення нерозсудливості співвідноситься з видовими периферійними значеннями: розумова неврівноваженість, необережність/необачливість, недалекоглядність, нетолерантність/обмеженість поглядів.

Представлений аналіз дозволяє зробити такі **висновки**. Мікрополе розсудливості, що складником макрополя розуму людини, утворено двома протилежними групами: 1) Розсудливість здатність приймати розумні рішення та 2) Нерозсудливість, нездатність приймати розумні рішення. Незважаючи на виділення в обох групах ядра, центра та периферії співвідношення цих протилежних частин мікрополя носить асиметричний характер, що виявляється не тільки у кількісному співвідношенні (15 конституентів поля нерозсудливості – 20 конституентів поля розсудливості), а також у якісному відношенні. Найбільш симетричні смислові відношення встановлюються між ядром протилежних полів, де прикметники утворюють антонімічні групи (*sensible – stupid, silly, unwise; reasonable – unreasonable; rational – irrational*), що підтверджує існування цих груп як єдиного поля. Проте незважаючи на можливість встановлення антонімічних відношень між окремими підгрупами центра та периферії полів (наприклад, розумова врівноваженість – розумова неврівноваженість, толерантність – нетолерантність, далекоглядність – недалекоглядність, обережність – необережність) їхнього повного

віддзеркалення не існує, про що свідчить наявність підгруп без антонімічних пар (правильність мислення, впертість та безглуздя). Асиметрія виявляється також у тому, що в межах поля нерозсудливості окрім синонімічних та гіперо-гіпонімічних відношень, притаманних обом полям, чітко встановлюються градуальні відношення. **Перспективою** подальшого дослідження проблеми є аналіз системних відношень мікрополя «Уважність» в рамках макрополя «Роумові здібності людини» в сучасній англійській мові.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Архелюк В.В. Прикметники розміру в сучасній англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / В. В. Архелюк. – К., 1999. – 20 с.
2. Бабенко М.Ю. Англійські прикметники волевиявлення (парадигматичний та синтагматичний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / М.Ю. Бабенко. – Харків, 2004. – 20 с.
3. Вольф Е.М. Состояние и признаки. Оценки состояний / Е. М. Вольф // Семантические типы предикатов. – М. : Наука, 1982. – С. 320-339.
4. Лисиченко Л.А. Бесіди про рідне слово (слово і його значення). – Харків: ХДПУ, 1993. – 140 с.
5. Овсянникова В.И. Лексическая сочетаемость и семантическая структура группы английских прилагательных со значением умственных способностей (clever, intelligent, wise, reasonable, sensible, shrewd, witty): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / В.И. Овсянникова. – М., 1984. – 24 с.
6. Пелепейченко Л.Н. Переходные типы значений слов (на материале русского языка) – Л.Н. Пелепейченко – Харьков: ХГПУ, 1994. – 138 с.
7. Потапенко А.Б. Стилеметричні характеристики прикметників різної морфемної структури в сучасній англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / А. Б. Потапенко – К., 1999. – 20 с.

8. Шрамм А.Н. Очерки по семантике качественных прилагательных / А.Н. Шрамм – Л.: Изд-во ЛГУ, 1979 с.
9. Baldinger K. Semantic theory / K. Baldinger – Blackwell, Oxford, 1980. – 324 p.
10. Bolinger D. Degree Word. / D. Bolinger. – The Hague-Paris: Mouton, 1972. – 324 p.
11. Hornby A.S. Oxford Student's Dictionary of Current English / A.S. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 1983. – 769 p.
12. Longman Dictionary of Contemporary English. – Pearson Education Limited, Eight impression, 2006. – XVII, 1950 p.
13. Oxford Learner's Thesaurus. A dictionary of synonyms. – Oxford: Oxford University press, 2008. – 1008 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Козка Ірина – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Наукові інтереси: стилістика та лексикологія англійської та української мов, методика викладання іноземних мов.

Кузнецова Ірина – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Харківського національного медичного університету.

Наукові інтереси: : стилістика та лексикологія англійської мови, теорія і методика професійної освіти, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в професійній підготовці.